

Так, мене звали Ірина Кушнір. Сьогодні 24 травня 2023 року. В цьому онлайн-інтерв'ю зі мною Олександра. Інтерв'ю для проєкту «Переселенці з України в англійському секторі вищої освіти». Чи даєте згоду на інтерв'ю анонімне під псевдонімом Олександра?

Так, даю згоду, дякую.

Дякую, Олександра, розкажіть коротко про себе. Яке було життя в Україні? Чим ви займалися?

Ам... Я прийшла в вищу освіту у 2012 році, 12 лютого. І якраз рік тому, можна так сказати, святкувала 10 річницю у вищій освіті. За цих 10 років... Було подолано багато сходинок, таких, наприклад, як захист кандидатської дисертації, отримання диплому доцента. Працювала на різних посадах, виконувала керівні обов'язки. Десять років у педагогічному університеті. Коли я оцінювала ті здобутки за цих 10 років, я вже думала, що моє життя, тобто майбутнє, визначене. Що я продовжу працювати, я продовжу вдосконалювати свої методи роботи, продовжу проводити дослідження в науковій сфері, але якби вже все для мене відомо. Після 24 лютого прийшлося переоцінити все, що ми маємо, і як ми маємо далі жити. Завдяки програмі Ukrainian Sponsorship Schemes, через розповсюдження інформації про цю програму в соціальних мережах, я знайшла інформацію про те, як це працює. Спочатку я подала заяву на візу від Шотландського уряду, але дякуючи Богу, знайшлася сім'я, яка готова була нас прийняти. Ми знову подали заявку і приїхали у спонсорську сім'ю на півдні Англії. Ми дуже радіємо з того, бо таке знайомство, я думаю, на все життя. Ключове, таке, яке перевернуло просто наше життя. Приїхала я із дітьми, а діти у мене практично дорослі. Влаштувалися ми дуже добре, надали нам підтримку повноцінну, абсолютно в усьому, як-от проживання, освіта дітей. Нам допомогли влаштуватися в школу. Школа дуже хороша, дітям дуже подобається. Ну і, скажем так, як тут говорять, ми адаптувалися в якійсь мірі, влітку, можна сказати, влітку минулого року.

А ще так коротенько про те, як відбувалося викладання, навчання в Україні після початку війни і як приблизно довго ви намагалися продовжувати працювати там ще.

Дякую. Так, я пам'ятаю той перший день, коли ми мали проводити і заняття, і в нас ще були організовані курси, так як я викладаю англійську мову в університеті для студентів немовних спеціальностей, і оголошено було, що у нас були скасовані заняття, що ми не проводимо заняття в той день. І от з цього почалося, що ми вже більше не вийшли на очну роботу, що з часом десь... Я вже точно не пам'ятаю, який період чи кілька тижнів, було чи до місяця, що ми перейшли на онлайн навчання, ми збирали студентів. Спочатку ми давали їм завдання, потім ми вже збирали студентів на онлайн пари. Але ви знаєте, вони були розкидані по різних куточках України і не всі могли вийти на зв'язок. І виходить, що це теж було несправедливо, що хтось сидить у бомбосховищі. А в когось взагалі там жахлива ситуація. Так ми намагалися проводити заняття і закінчити весь академічний семестр 21-22 року. І ми давали, наприклад, якщо це форма контролю, то вона була онлайн, на платформі Moodle. І так ми його завершили. Але справа в тому, що склалося так, що я один місяць не працювала, я пішла за свій рахунок, тому що відразу, в принципі, не був уряд проти і керівництво університету не було проти, щоб ми поїхали за кордон, спочатку евакуювали і навіть спонукали залишати територію, тому що ніхто не знав, що буде. Але потім північ і центр України був очищений, і мене намагалися повернути за-за кордону. Я й не працювала місяць, так вийшло, що на осінь я перестала працювати. Після відпустки вже все. Зрозуміло. І оце тоді ви почали розвідувати, як переїхати до Великобританії? Чи ви до того вже були там?

Я вже була там. Я вже все в Великобританії, завершувала академічний рік.

Ну і як вам от, перші враження в загальному від життя, - от ви приїхали, а чи вам хтось помагав в чомусь, не обов'язково зараз про вищу освіту, а от взагалі, як відбулося це все?

З одного боку, мій досвід попереднього проживання за кордоном, він мені трохи поміг. Я якесь уявлення мала, що це має бути, що ми переїжджаємо за кордон і як це все буде відбуватися. Але з іншого боку, я ж от ніколи не була в Англії. Для мене це новий досвід проживання в цій країні і взагалі

можна сказати... Ну, скільки людей я бачила британців корінних за все своє життя? При тому, був певний рівень англійської мови, все рівно сказати, що був досвід спілкування, хоча цього було замало. Але наша спонсорська сім'я нам дуже допомагала. І, знаєте, вона так допомагала, як мудрі батьки, - вони не роблять все за тебе, коли ти сидиш і не вникаєш в це життя. А навпаки - вони допомагають порадою, направленням, - а то, а як, а ось так краще було б зробити. Ну, перше для мене це було освіта дітей, тому ми всі сили кидали на це, і ми ще були в Україні, а вже моя спонсор написала у школи. Одна школа відгукнулася і призначила інтерв'ю. Дуже цікаве було інтерв'ю. Нам провели екскурсію по школі, показали можливості, показали, з чим діти можуть вийти з цієї школи, з яким багажем знань, умінь, навичок. Нам дуже сподобалося! Ми переїхали в травні місяці, і наших дітей відразу взяли до школи. Відповідно, що вони почали процес адаптації у школі відразу, що ми не чекали вересня місяця, хоча вони в мене старші, і могли б це зробити. А далі вже... Коли закінчився процес оформлення паперової роботи, отримання і BRP, відкриття рахунку в банку, бо ж і уряд Великобританії допомагає, зокрема, фінансово, і також, начебто, як координує роботу. Можна прочитати інформацію на сторінці, її є багато для українців. То ж я задумалася, що можу робити. І ось ті обставини, які у мене склалися вже в Україні на робочому місці, вони теж мене спонукали до цього. Знання англійської мови – це пріоритет. Одна справа, коли ти працюєш зі студентами, в яких низький рівень знань, по-перше, або те, що, наприклад, ти читаєш, ти матеріали якісь переглядаєш... Навіть якщо ти з іноземцями спілкуєшся, це зовсім не подібне до того, коли ти приїжджаєш в англomовну країну, і всі навколо тебе - носії цієї мови. Спершу аудіювання, - listening – зрозуміти було дуже... скажем так... Як тільки до мене говорили, було все зрозуміло. Як тільки вони говорили між собою, - у тебе одразу такий шок, - як же ж ти знаєш цю мову, якщо не розумієш більшу частину розмов, або ти отак вловлюєш цю інформацію шматками. І коли мене запитували, хто ти за професією, то я вже жартувала, бо мені здавалося, що я й не похвалитися не можу, і промовчати, не сказати, що я вчитель, ну теж не можу, бо всі запитують: «У тебе хороша англійська, ти її знала до цього, де ти її, ну звідки ти її знаєш»? Але я зрозуміла, що її потрібно покращувати. Відповідно, я спиталася у джоб центрі, як це можна зробити, а вони порадили: «Звертайтеся у коледжі місцеві, пишіть, і ви знайдете». Таким чином я написала листа у місцевий коледж, вони відгукнулися, сказали: «Ми з вересня організовуємо такі курси, ви подавайте заявку, а потім відбудеться інтерв'ю для визначення рівня, і ви запишетесь». Так, я записалася на найвищий рівень, провели інтерв'ю, результати показали, що це Level 2 ESL Course». І, в принципі, я рік вже його відвідую. З одного боку, мені здається, що я не можу сказати, що це щось абсолютно нове для мене. Це не нове. Але дуже багато прогалин він заповнив. Ну і звісно, що підготовка до екзамену (а кожен екзамен має свій формат) не завадить. І той мовний супровід, який надається, він дуже багато значить, бо наш викладач розповідає про вели кількість культурних моментів, наприклад, «ми так не робимо, а ми так не говоримо, а ми те, а ми інше...». Адаптуватися до цього культурного аспекту важко, якщо ти просто там працюєш, або просто деś там на місці там і не дуже соціалізуєшся з місцевим населенням, скажімо так.

Ясно. А ці курси безкоштовні?

Так, безкоштовні.

Ясно.

Через рік, я ще знаю, що джоб центри, центри працевлаштування, організовують English for Employment. Це теж дуже хороші курси. Правда, не знаю, чи вони є в моєму районі, бо в сусідньому точно є. Ці курси проводять щодня з 10 до 2 години. Вони теж допомагають ознайомитись із цим процесом працевлаштування в Англії. Вони теж дуже корисні. Ну, я планую.

Коли ви подумали, що перед тим, як думати про роботу в університетах, треба англійську покращити? Це на самому початку, в принципі, було, правда?

Так, я написала в коледж з приводу англійської, і потім я ще знайшла оголошення в університетах про те, що шукають викладачів в університет.

Яких саме? Для викладання англійської мови, так?

Ні, не англійської, а просто, наприклад, лектор в освіті, або науково-дослідного відділу. Були такі посади в місцевому університеті. Я спробувала подати, я подала у кілька установ. Це був один університет, одна школа і один коледж. Якби різні такі...

Різні?

Ну просто не багато з них, наприклад, знаходяться близько від мого місця проживання. А я ще не водила машину тоді. З транспортом в тому місці, де я жила, була дещо проблематично. Тому що дуже довго добиратися до роботи, якщо користуватися громадським транспортом. Я думаю, що ось цей досвід, тільки український, він якби і завадив мені отримати цю роботу, з одного боку. Адже, скажімо так, CV у мене було у формі Europass, наприклад. Я ще не знала, яке CV потрібно подавати. Дуже намагалася швидко це зробити. Можливо, мало з ким радилась, не знаю. Але просто пробувала, пробувала, пробувала. І там ще треба було заповнити їхню форму на сайті. І знову ж таки, я не знала, наприклад, що це може бути перший етап оцінювання – машинний, комп'ютерний – і що, наприклад, якщо я даю не ті відповіді, які потрібно, то я вже автоматично не прохожу до наступного етапу. Я про це не знала. Але, щиро була рада тому, що мені приходили відповіді, навіть якщо вони були негативні. Я принаймні знала, що до когось моя заявка дійшла. Єдине, що я не знала, це те, чому я не підійшла. Чи це у мене кваліфікації недостатньо, бо я подавалася, як по суті викладач англійської мови як іноземної для носіїв інших мов. Але я подавалася, через те, що маю диплом кандидата педагогічних наук, я подавалася на лектора освіти. Я підозрювала, що, можливо, не буде збігатися моя кваліфікація тощо. Потім я попросила в джобцентрі, щоб вони запропонували мені, як покращити моє CV. І я думаю, що є спеціальний відділ National Careers Service. Мені здається, що вони допомагають в оформленні CV відповідно до вимог в Англії, і відповідно вже до вимог академічних, або, допустимо, тих, що встановлені установою, в яку подаєш заявку. І це докорінно відрізняється від того, що в мене було. Ну, крім якихось таких моментів, як досвід роботи чи щось подібне.

Зрозуміло. Ну, а які у вас були очікування? От перед тим, як ви попали в систему, почали вияснити про CV, про це все, що ви очікували? Коли ви доїхали сюди і думали, що можна буде відразу влаштуватися на роботу в університеті.

Ні, я не думала, що зможу відразу отримати роботу в університеті. Не знаю, чи це тому, що я самокритична, чи це низька самооцінка. Не знаю, що саме є такою підставою, але... Я стажувалася в закордонних університетах, я брала участь в програмах, де я проводила заняття, де проводила заняття для іноземних студентів. У мене досвід був. Я реально дивилась на себе, на те, що я можу запропонувати університету. І, звісно, я розуміла, що може дати мені університет. Чому я не очікувала відразу роботи? Тому що я розумію, що... приїхала з закордонного університету, і саме специфіка роботи цих закладів може не співпадати. Це по-перше. І, по-друге, я не очікувала швидкого працевлаштування, тому що я, хоча й писала дисертацію з педагогіки, але не мала досвіду лектора в Україні. Навіть для того, щоб щось запропонувати, якийсь курс в університеті читати, у мене відповідного досвіду не було. Тому я розуміла, що можу мало що запропонувати місцевим університетам. Я сподівалася, що могла б хоча б якимось чином увійти в це середовище, щоб потихеньку накопичувати ці знання про роботу університету, про специфіку, про те, як він функціонує, як там відбувається поділ, наприклад, викладачів практиків, і викладачів, які займаються наукою, науково-дослідною роботою. Я сподівалася хоча б якимось чином потрапити в таке середовище.

А в Україні ви науковою роботою більше займалися, ніж викладанням, так?

Ні, 50 на 50. Наш університет так працює, що і наука має бути, робота має бути, викладання на парах. В нас, я не знаю, чи це в кожному університеті так, бо я тільки в одному працювала, але виходить, що наше навантаження формується від того, скільки ми пар викладаємо, а наука повинна сама собою бути. І в мене є, наприклад, статті в СКОПУСі, в журналах, які входять в наукометричні бази, і захищала тут дисертації. Без цього в нас не можна. Ну, можна, але все рівно нас заохочують до такої роботи, тобто зосередитись тільки на практичній діяльності дуже важко. Як я починала роботу, це

здавалося нереальним для мене. Але потім, коли я вникла в сам процес, то все подобалось і цікавило мене.

А що ви знали, як ви уявляли роботу у університеті в Англії?

Як уявляла... Цікаво... Я хотіла якимось чином влитися, але не очікувала, тому що знаю, що, наприклад, для того, аби вступити, студенту іноземцю в університет Англії, потрібен достатній рівень володіння англійською мовою. І тому я не очікувала, що там можуть бути студенти-іноземці, яким я можу пропонувати свої послуги, кого потрібно навчати англійської мови. І я більше уявляла це, скажімо таким чином - є лектори, які проводять лекції для студентів з теоретичних дисциплін, а є їхні асистенти, які проводять практичні або семінарські заняття різних форм. Але я не бачила себе в університеті. Що я там можу робити, як викладачка англійської мови? Але відвідавши курси у коледжі, тобто почавши відвідувати курси у коледжі, я зрозуміла, що я трошки не в тому напрямку рухалась, і що мені потрібно було думати не про «Teacher of English», не про «Lecturer of English», бо, звісно, це різні речі. «English for Speakers of Other Languages (ESOL)». Як я вже навчалась на цих курсах, я зрозуміла, що маю шукати ось саме цей напрямок роботи з носіями інших мов.

Зрозуміло. Які ви бачите перед собою перешкоди? Мова, я так зрозуміла, це один такий аспект, над яким ви працюєте. Які ще перешкоди ви бачите на своєму шляху, щоб потрапити на роботу викладача в Англії?

Наступна перешкода. Навіть ось вчора я була у джоб центрі і знову повернулись ми до цього питання. Нам у джоб центрі організовували зустрічі, які нам хоч трошки надавали б інформацію про роботу в Англії. Наприклад, як це все тут працює, яка тут погодинна оплата, які є контракти, скільки коштує кожна година, з якого віку ви можете працювати, на яких роботах і так далі. Справа в тому, що ніхто не цікавився нашими дипломами, бо перш за все ви маєте вільно спілкуватися. Ну добре, допустим, у мене певний рівень мови є. Він не початковий, він навіть не середній, він є. І я запитала: «Що робити з дипломами, допоможіть мені їх якось пристосувати до вимог». Ця зустріч була практично рік тому. Нам сказали: «Ви зробите копії, надішліть їх на нашу електронну адресу. Ми з'ясуємо це питання і вам дамо відповідь. Добре. Я ще знаходила сама інформацію, де можна їх пристосувати, заплативши там певну суму коштів. Це залежить від того, скільки у тебе дипломів, які дипломи, якого рівня, чи це магістр, чи це спеціаліст, чи це навіть кандидат і так далі. На той момент ще, скажімо, фінансова ситуація була дуже нестабільною, тому я так і не подала заявки. І зрештою, я ще була не впевнена, що це за організація, чи можна їй довіряти. Бо ми ж розуміємо, що можна, наприклад, замовити, але чи це не буде просто переклад. Мені ж потрібно, щоб їм можна було довіряти. Потім у нас відбулася через півроку нова зустріч, знову ми спитали. Після першого разу відповіді не було. На другій зустрічі ми знову спитали про дипломи, і знову відповідь: «Нас вже мають навчити, як працювати з програмою, як це ми все маємо робити, цей механізм вже розроблений на рівні держави, і ось ми вже скоро зможемо вам відповісти». Ось буквально вчора знову, це не конкретні дати, скажімо так, я мала таку розмову. Я кажу: «Що ж з дипломами?» А вони: «Ой, ну ви розумієте, у нас багато дуже роботи, але ви надішліть, поновіть цю інформацію, бо ви розумієте, у нас багато листів. Якщо ви ще знаєте, з яким нам коледжом зв'язуватися в Україні, щоб підтвердити ваші дипломи, то це буде дуже добре». А я кажу, що справа в тому, що є певна організація, яка це робить, тільки за кошти. Відповідь звучить так: «А, так ми все рівно будемо передавати потім всі ваші дипломи в цю організацію, вам все рівно прийдеться платити, бо я не впевнений, що джоб центр вам допоможе». Я кажу: «Вже не питання в коштах, а питання в тому, що не диплом вчителя англійської мови мене цікавить, мене цікавить, як ви кажете, диплом кандидата педагогічних наук. Тому що, мені здається, для університету я все-таки маю цей диплом підтвердити». Чіткої відповіді, чіткої поради, чіткого якогось розуміння, що робити, немає. Потім справа в тому, що під Новий Рік я була зареєстрована на сайті INDEED, шукала там роботу. Нам уряд дає допомогу, але я вже зрозуміла, що нам прийдеться шукати житло, мені потрібні будуть фінанси, мені потрібна робота. І я бачила оголошення про роботу викладача ESOL на цьому сайті. Правда, це в основному коледжі або громадські організації почали шукати, ну, можливо, вони не почали шукати, можливо, просто це якраз підходив кінець одного семестру, і мав починатись інший, щось такого плану, або, можливо, був вплив бажаючих на такі

курси. Це тюттори ESOL. І вимогою було, щоб був сертифікат CELTA, DELTA, TESOL тощо. Той, хто подає заявку, мав бути конкурентним. В принципі, можна закінчити такі курси, і це вже підтвердить мій диплом магістра, спеціаліста з англійської мови. Я говорила, знову ж таки, з цим працівником, що мені потрібна адаптація цих дипломів, тому що я мушу знайти роботу. На що мені відповіли, що все-таки я в принципі знаю це, що увага не стільки до дипломів, а скільки до того, який у тебе досвід і що ти можеш робити. З одного боку я це розумію, але з іншого боку коли я подавалася на ці посади, то все рівно я мала вказати, яка в мене є кваліфікація, все рівно я мала вказати, які в мене є дипломи. Ну не можна без дипломів, без сертифікатів, подаватися на посаду. І, в принципі, мені вдалося потрапити на співбесіду щодо трьох робіт, чим я дуже пишалася. Тому що так, допомогло це CV, яке мені допомогли зробити. Не знаю, завдяки чому ще мене покликали на інтерв'ю, що було причиною.

А це інтерв'ю в університеті?

Це більше як коледж. Один з них був ближчий... Я так думаю, що вони могли давати рівень молодшого бакалавра, можливо, навіть бакалавра. Але я не пройшла туди. Там, скажімо так, були певні питання, що десь я не дорозкрила, бо там потрібно було провести заняття спочатку. Десь я не розкрила те, що очікували побачити. І той коледж дуже далеко від того місця, де я проживаю зараз. Також було враховано, що мені потрібно буде дуже багато часу витратити на дорогу. То, в принципі, наступна перешкода – це відстань. Зокрема, ми зараз проживаємо там, де ближче дітям до школи. Відповідно, я вже для себе шукаю можливості роботи в радіусі, хоча б години їзди. Трошки, звісно, це впливає, тобто відстань, бо відповідно як час, так і кошти потрібні для добирання до роботи. Ще було одне онлайн-інтерв'ю з громадською організацією. Знову ж таки там був мінус, що я в основному працювала з молоддю, а вони більше шукали тюттора для людей старшого віку. І в один коледж поблизу нас... Я не впевнена, чи вони пропонують вищу освіту, бо вони шукали для курсів більше, для дорослих. Це відділ освіти дорослих, ESOL тюттор. Вони все-таки прийняли мене на роботу. Це зіро контракт, це залежить від того, які є години, але не тюттером, а Learning Assistant. Але все рівно, я тішуся з того, що я хоча б у сфері освіти, що я не поза нею, а можу вникати, можу трошки якось вчитися тому, як це тут працює. І ще дуже добре для мене те, що це все-таки англійська, яку я викладала, це моя галузь.

Так, дуже добре. Зрозуміло, є дуже багато таких перешкод. А як щодо можливостей? Які ви бачите, можливості на своєму шляху для того, щоб продовжувати працювати у сфері освіти і колись отримати роботу тут, в університеті?

Я думаю, найперше це те, що, цей досвід проживання в цій країні, знання мови, знання певних таких особливостей культури, є важливим. Спочатку ми шукаємо спільне, потім відмінне, потім ми приймаємо або навпаки, і так далі. Все рівно це залишається важливим аспектом. Я думаю, що коли складеться такий багаж знань, я не відкидаю ідеї і дуже хочу реалізувати наступні курси, наприклад, англійською це functional language. Це дуже важливо і, як для викладача, хочу все-таки завершити курси CELTA.

А що це за курси?

Це курси, які підтверджують можливість викладати англійську мову для носіїв і наземних мов. Сертифікат... точно не пам'ятаю точно, як воно розшифровується. «TESOL» – «Teaching English for Speakers of Other Languages» – це точно. А «CELTA» – це теж «Certificate of English Language Teaching English». Щось накрутила. Приблизно так. Це така, як знаєте, «short term goal», найближчі цілі, але й «long term goal». Коли буде сформований багаж, я думаю... Мене все таки цікавить заняття наукою, тобто науково-дослідна робота. Я думаю, що коли отримаю оцей попередній багаж, який би мені полегшив все, бо знову ж таки багато що потрібно знати, щоб тут це реалізовувати, то тоді я б уже бачила себе у вищій освіті. Мені видається, наче кар'єра в Україні дійшла до практично найвищої сходинки. Бо якщо наукову взяти сферу, то там доктор, професор. А в Англії вона навпаки спустилася на нижчу і тепер мені потрібно її вибудувати знову до вищої. Хоча, думаю, це все індивідуально, скажімо так. Хто що відчуває, який потенціал, які можливості. Можливо це ще територіально якось

залежить. Бо мій син складав НМТ минулого року. Ми приїжджали в Лондон, він здавав його там, і я спілкувалася з колегами. Вони зазначали, що дуже не вистачає такого кадрового потенціалу тут, що навіть організувати те ж саме НМТ їм було трохи важко, бо дуже мало було викладачів, яких можна було задіяти в цьому.

А що таке НМТ? Це скорочена форма від ЗНО, бо ЗНО було Зовнішнє Незалежне Оцінювання по кожному предмету, а у зв'язку з війною, то його скоротили до одної сесії, але включили кілька предметів. І це...Я не знаю, як воно розшифровується. Це мультипредметний тест. Він і в цьому році залишився таким, але трошки змінився формат.

Зрозуміло. Ви вже сказали мені приблизно про ваш план на найближче майбутнє, трошки далі - це вибудовування кар'єри, фактично заново тут. А от чому ви думаєте... В принципі, багато інших людей в такій ситуації, що кар'єра була на такому-то рівні в Україні, приїхали сюди і треба фактично заново все починаєте. Чому ви думаєте, от треба заново тут починати, майже з нуля вибудовувати? Чому от так важко, фактично перескочити на подібну роботу тут? Що саме є найбільшою перешкодою тут – мова?

Я спілкувалася з іншими українками, інших професій, як-от, лікарі, юридична або фінансова сфера. Ось учора мені знову в джоб центрі наводили приклад, що одна українка працює в фінансовій сфері, але її мова на високому рівні. І от мова — це перша перешкода. Я думаю, через це організовується дуже багато курсів. І українці зрозуміли, що їм потрібна мова, і Британія розуміє, що без мови вони не зможуть працевлаштувати українців. Тому ви праві, мова – найперша перешкода. А по-друге... Про себе я розказала, а в загальному... По-друге, я думаю, все таки, що це залежить від віку. Чи хтось ще хоче повертатися до початку, чи хтось із тої самої точки хоче продовжувати, з пункту того ж самого. І тут це важливо, скільки тобі років. Для молоді, звісно, для своїх дітей, я бачу багато перспектив. Навіть при тому, що це не вдома, що це десь в іншій державі, що це інша культура. Навіть не зважаючи на ці складнощі, їм все рівно треба починати будувати кар'єру. Де б ви не були - чи вдома, чи не вдома. А от коли, наприклад, вже вік 50-60, ну це вже практично... Це вже для найсміливіших, хто може наважитись на таке, щоб починати все з початку або перекваліфіковуватися. Багато для кого це було сенсом життя, і, наприклад, вони не хочуть змінювати напрямок або займатися чимось іншим. Наприклад, якщо взяти юрисдикцію, у село, де я була, приїхало дуже багато вчителів або юристів. Ми сміялися. Я кажу, я в Україні стільки юристів не знала, скільки тут. Познайомилася з юристами й вчителями з різних куточків. А вони збираються, починають дискутувати на певні моменти, знаєте, своя така атмосфера. Я почувалася комфортно, мені навіть закидали: «Ти точно в освіті, може ти десь там серед нас». Але вони кажуть, що потрібно повністю вивчити наново всі закони іншої держави, що повністю треба... ну як би, це навіть не можна назвати «перекваліфікуватись», а потрібно отримати повністю нову освіту. Знову ж таки, залежно від віку, не всі до цього готові, залежно від того, хто що робив. І ви знаєте, багато українців повернулися додому заради того, щоб зберегти роботу, навіть юристи, в яких була ще робота. Вони повернулись попри війну. Лікарі хочуть продовжити свою справу, вони не хочуть перекваліфіковуватися, вони не хочуть змінювати галузь, вони хочуть робити те, що робили. Але краще тому, хто знає мову. Вони зараз активно відвідують курси, і це великий плюс для них. Що сказати ще? Я думаю, що це найосновніше, а потім вже йде певно щось індивідуально. В кожного по-своєму, що кому перешкоджає зайнятися якоюсь певною справою. Ну ви знаєте, що ще цікаво? Якщо мені пощастило, що хоч хтось відгукнувся, і в мене склався позитивний досвід у пошуку роботи, то ось моя подруга, в неї середній рівень мови. Не можна сказати, що вона зовсім нею не володіє. Але вона кілька разів проходила інтерв'ю. Вона сама фітнес-тренер. Вона і з групою працювала, і індивідуально. І от специфіка саме цієї роботи - вона їй ніяк не дозволяє знайти роботу. Бо там все більше наголошується на тому, що вона має бути самозайнята, як self-employment. І відповідно, вона каже: «Як в Україні підприємцю важко, то як я буду тут, в іншій державі, як вирішувати фінансові проблеми, інші питання, як я можу гарантувати, що у мене все вийде». Їй важко знайти цю роботу. Можливо це через специфіку галузі. Мені ще пощастило, адже українців багато, іноземців багато, мігрантів багато. І специфіка галузі ще може впливати теж. Я розумію.

А яку допомогу, думаєте, ще можна було би придумати в Англії саме українцям-переселенцям через війну? Ну і можливо, тим, які хотіли б влаштуватися в університети, чи на рівні держави, чи на рівні університетів, що могло б бути помічним у такій подорожі до мети?

Я не знаю, наскільки моя думка є об'єктивною. Як мені каже моя подруга: «Ти дуже любиш аналізувати щось, відшукувати тощо». Ну, з мого досвіду, можу сказати тільки про те, що мені не вистачає. Мій рівень мови, він дозволив спілкуватися з британцями, просити поради, щоб мені пояснювали, їх запитувати. Діалог був. Не можна сказати, що не було комунікації, чи що я її не відчувала. Це все було. Підтримка була. Але коли б ти... І навіть мені не вистачало, щоб була людина, яка володіє українською мовою в тих інституціях, куди я приходила. От зараз у мене постало питання оренди житла. Одночасно ми всі похворіли. І коли навіть треба записатися до лікаря, це у мене викликає певний дискомфорт, знаєте, мені треба себе пересилити, треба подзвонити. Я розумію, що це створення нових місць. Я розумію, що це, можливо, означає у когось забрати місце. Ну, якщо це голосно звучить, скажімо так. Але ми ж розуміємо про конкуренцію. Але якби тих самих людей, в кого є медична освіта, хто дотичний до цього, поставили хоча б на ресепшені. І, наприклад, якщо дзвонять українці, то щоб можна було поговорити українською, щоб можна було пояснити, чого саме ти дзвониш і що тобі потрібно. Або якась така, ну я не знаю, я чую тут і про три одинички, і про три дев'ятки, що ви можете зателефонувати. Я ще не телефонувала, я не впевнена, я не перевіряла цю інформацію. Ну якби якась була лінія гаряча, де можна українською з кимось поговорити, отримати пораду з певних питань. Тому що, скажімо так, на початку це були одні питання. Зараз вони змінюються. І я бачу, що я не знаю, скільки потрібно тут прожити, щоб уже можна було сказати – «Все, мені вже не потрібно нічого, я вже все знаю, я вже все розумію, мені вже не потрібно». Їхня структура системи відрізняється від нашої. Навіть у мене був такий досвід (я не знаю чи в нас є ще час), але в мене був досвід з паркуванням. Я думала, що я вже вивчила всі способи оплати за паркування. Ну, як тільки я приїжджаю в якесь нове місце і відразу з'являється новий спосіб. Один раз був такий випадок. Я приїхала на роботу, на нове місце, і не знала, де залишити машину, але я знала, що там уже не варто, бо там можна її залишити лише на дуже короткий термін, і що мені прийдеється вибігати, а це не зручно, бо я ж працюю. Я поїхала на інше місце паркування, кар паркін, і не зрозуміла, що я буду платити потім, як виїжджатиму. Я вже там і попросила допомогу, щоб мені пояснили. І ви знаєте, на нервовому ґрунті в голові утворюється такий мікс. Мені кажуть, а я не розумію. І я тільки в цей автомат повторюю: «I don't know, I don't understand». І все. Поки до мене дійшло, що мені треба взяти талончик, і більше нічого не треба робити, а потім коли ти повернешся... І, ви знаєте, такі нюанси, вони начебто не дуже важливі, але, по-перше, вони відбиваються на фінансах, бо є штрафи за паркування. І в банк прийти потрібно. А ви знаєте, за рік на цій території, де я живу, я не побачила, що хоча б десь в джоб-центрі була україномовна людина, відповідний працівник, його немає. Хоча, вони беруть перекладачів, коли проводять зустрічі. Але бувають моменти, коли їх немає, знаєте, ото, як говорять тільки про різні речі. Немає точок дотику, немає цього розуміння. От навіть я була на зустрічі, де коучі організували курси... і казали: «Ви зобов'язані відвідувати курси «Англійська для працевлаштування», а потім вже викладачі з'ясовували, чому саме ці люди не можуть їх відвідувати. І там було багато обставин індивідуальних, але ж це робота коуча. Ну добре, але є проблема - бар'єр мови, і немає кому допомогти коучу, бо можна ж там розпитатися, все зрозуміло, але наприклад, є якийсь нюанс, то вже уточнити, щоб підійшла україномовна людина й допомогла. Не знаю, наскільки це об'єктивно, можливо, скажімо, це більше моє суб'єктивне бачення. Наприклад, почали видавати довідники по візі (здається, я бачила) українською мовою, з українським супроводом, оце дуже добре. Ну, звісно, що багато хто говорить російською мовою, то навіть якби й російською, то це не те саме, що англійська.

Так, звичайно, звичайно, так. Так, ну і таке, в принципі, останнє запитання. Ми вже поспілкувалися про майбутнє, про цілі, курси CELTA на початку, і як вибудовувати щось на тому. Але так, от в загальному, звичайно ми не знаємо, як ситуація в Україні буде розгортатися. Поки що ви себе бачите тут, і бажаєте будувати життя тут, чи думали, можливо, колись вертатися до того рівня, на якому ви були, наприклад.

Кхм-кхм! Однозначної відповіді не існує. І справа не в тому, що я хочу чи не хочу, а в тому, що я тут із дітьми, а мої рідні і чоловік, вони в Україні. І ось я бачу, що ця країна, вона дуже має багато потенціалу і ресурсу. І я розумію, що мої діти і я, моя сім'я, вона теж може дати багато щось цій країні. Зокрема, у школі відзначають успіхи моїх дітей, їхні знання, їхні певні вміння. І я отримую схвальні відгуки. Тому я думаю, що якби і країна могла б виграти, якби ми тут залишилися. Єдиний момент, що мені дуже важко, що моя сім'я там і от мені її не вистачає тут. Якби ми були разом, то я б хотіла тут продовжувати, бо мені... Не знаю, як це звучить, але мені комфортніше в плані закону, в плані цієї системи державної, можна сказати, на державному рівні. Мені тут комфортніше набагато. Я більше впевнена в завтрашньому дні. І при тому всьому, це не легко і не просто, і скажімо так, це зовсім не мання небесна, коли тобі просто не треба працювати для стабільного майбутнього. Ні, ні, не в тому плані, просто саме в інституті держави я впевнена, і ось я навіть бачу, що держава думає про майбутнє в плані якоїсь безпеки, бо вже приходили повідомлення про тривоги, що якщо ось таке, таке, таке. І мені вже спокійніше, тому десь я б, звісно, хотіла б... Ну і якщо говорити про університети, то це була б велика честь для мене, щоб я могла знайти таку роботу і працювати в університеті.

Так. Дуже дякую. Це всі мої запитання. Але ще хотілося спитатися, чи є ще щось таке, що ми не обговорили, не зачепили. Було б варто згадати різні перешкоди й можливості.

Я знаю точно, що я про щось згадаю потім. Думаю, що десь через рік ми десь будемо ближче до вищої освіти, тому що мій син планує вступати в університет. Я сподіваюся, йому це вдасться. Можливо, у мене щось зміниться за рік. Але будемо бачити, що і як. Здається, я розказала все, що планувала.

Я вам дуже-дуже дякую. Дуже інформативна розмова, дуже багато всілякої потрібної й корисної інформації. Тож дуже дякую за ваш час і за те, що поділилися. Зараз ми можемо закінчити дзвінок. Я пізніше вам передзвоню, щоб попрощатися. Дякую вам за можливість цю.

Дуже дякую.